

L'exercici del rol parental als centres penitenciaris de Catalunya. L'experiència Grup de Gestió d'Educació i Responsabilitat Parental al centre penitenciar Brians 2

Undertaking the parental role in Catalan prisons. The experience of the Parental Responsibility and Education Management Group at Brians 2 prison

Núria Pujol Serna¹

ORCID: 0000-0002-8246-6829

Recepció: 05/06/21. Revisió: 24/09/21. Acceptació: 07/10/21

Per citar: Pujol Serna, N. (2021). L'exercici del rol parental als centres penitenciaris de Catalunya. L'experiència Grup de Gestió d'Educació i Responsabilitat Parental al centre penitenciar Brians 2. *Revista de Treball Social*, 221, 123-137. <https://doi.org/10.32061/RTS2021.221.07>

Resum

Els fills i les filles de persones que estan empresonades tenen un risc significatiu de patir múltiples conseqüències adverses si els manca suport. L'objectiu de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Victima (SMPRAV) és minimitzar la reincidència i protegir les víctimes. El model de gestió del risc centra la intervenció a identificar, avaluar i minimitzar els factors criminògens que han portat una persona a cometre un delictes. L'exercici del rol de pare o de mare ha de ser reconegut com una qüestió prioritària atès que, juntament amb l'enfortiment dels vincles familiars i socials, poden ser un factor protector contra la reincidència. L'article mostra la tasca del Grup de Responsabilitat Parental al centre penitenciar Brians 2 durant els darrers anys. El seu treball ha evidenciat

1 Graduada en Treball Social. Treballadora social de l'Àrea de Serveis Socials d'Execució Penal de Barcelona. Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Victima. Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. npujol@gencat.cat

la necessitat de visualitzar els drets dels fills i les filles de les persones internes i de crear espais per facilitar l'exercici del rol parental.

Paraules clau: Rol parental, participació, transversal, visualitzar.

Abstract

Children with a parent in prison are at significantly greater risk of suffering numerous adverse effects if support is lacking. The Secretariat for Criminal Measures, Rehabilitation and Victim Support (SMPRAV) seeks to minimise relapse and protect victims. The risk management model focuses on identifying, assessing and minimising the criminal risk factors that have led an individual to commit a crime. The performance of the parental role must be acknowledged as a primary component because, in addition to strengthening social and family ties, it may serve as a protective factor against recidivism. This paper sets out the work carried out by the Parental Responsibility Group at Brians 2 prison in this respect over recent years. Its efforts have illustrated the need to pay careful attention to the rights of the children of prisoners, as well as the need to develop settings that make it easier to perform the parental role.

Keywords: Parental role, participation, cross-discipline, visualisation.

1. Introducció

El model de rehabilitació de les presons catalanes (Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat, 2011) ha experimentat una notable transformació en els darrers anys amb la voluntat d'innovar i adoptar noves maneres de donar resposta als reptes d'una realitat canviant i a la legislació vigent de cada moment. Aquestes iniciatives han estat marcades per l'impuls de polítiques penitenciàries orientades a la reinserció, l'atenció a les víctimes i la millora de la qualitat de la intervenció mitjançant el model de gestió del risc, que permet identificar les necessitats criminògenes que han dut les persones a cometre un delictes, intervenir-hi i avaluar-les. La presa de decisions dels equips de tractament passa per la planificació de l'abordatge d'aquestes necessitats criminògenes, la seva avaluació continuada, tant en diferents escenaris de risc com en els canvis que es van produint en els principals factors de risc delictius detectats després de la intervenció duta a terme.

Cal assenyalar que la reinserció social és un projecte de la societat civil de responsabilitat col·lectiva, és a dir, necessita la participació del capital social del territori i el compromís de tota la ciutadania i dels agents socials i comunitaris per a la millora dels processos de transició a la comunitat.

L'entorn i el suport familiar, relacional i comunitari juguen un rol molt important en tot el procés penal. La família esdevé un element clau ja abans de l'empresonament (Ibañez i Pedrosa, 2017) i en tot el procés penitenciari, atès que proporciona suport emocional, econòmic i d'acompanyament.

Els treballadors i les treballadores socials en l'àmbit de l'execució penal estan integrats i integrades funcionalment en els equips multidisciplinaris de tractament. És el personal *professional pont* entre el centre penitenciari, la família o entorn relacional i la xarxa de serveis i recursos comunitaris. Una de les seves funcions més bàsica és atendre, assessorar, informar i acompanyar les famílies, així com conèixer-les mitjançant eines com l'entrevista o la visita a domicili. Les intervencions del treballador o la treballadora social han d'anar dirigides a la consecució d'una millora de les condicions de vida en els entorns relacionals i familiars de manera que, arribat el moment de la incorporació progressiva de la persona privada de llibertat al seu medi de convivència, aquest medi compti amb unes condicions que garanteixin l'acompanyament en el procés de reinserció social, donant resposta a la funció rehabilitadora que el personal professional de l'execució penal té encomanada.

Les teories del desistiment del delictes sostenen la necessitat d'un suport i acompanyament a les persones internes durant el procés penal i postpenal, que s'aglutinin al voltant de tres eixos: laboral, personal i social (Cid Moliné i Martí Olivé, 2011). Aquest acompanyament els ha de permetre noves oportunitats per a la construcció d'una nova identitat no delictiva. Les experiències participatives dins el model de participació i convivència,

en endavant MPiC (Departament de Justícia, s. d.), en les unitats residencials dels centres penitenciaris contribueixen a la construcció d'aquesta nova identitat, en tant que permeten viure una experiència centrada en un aprenentatge del consens en la gestió del dia a dia, la interiorització de l'exercici de la participació com a persona ciutadana activa compromesa amb la comunitat, el foment de la transparència en la mesura que implica compartir la informació regeneradora de la confiança i l'eficiència en la millora de les propostes i decisions.

El treballador o la treballadora social és clau en tot allò que refereix a la família i l'entorn social. Conseqüentment, també ha de jugar un paper cabdal en tot allò relacionat amb la promoció de l'exercici del rol de pare o mare als centres penitenciaris tant de medi tancat com obert. Així doncs, els centres penitenciaris han de començar a incloure gradualment, en els seus plans generals d'activitats anuals, propostes d'intervencions participatives, coliderades pels treballadors o les treballadores socials, que permetin la continuïtat de l'exercici com a pare o mare de manera activa i responsable, i que afavoreixi el desenvolupament de relacions saludables.

2. L'exercici del rol parental als centres penitenciaris. Els fills i les filles de persones empresonades

Quan s'aborda l'exercici del rol parental als centres penitenciaris s'obre un escenari on cal tenir en compte diverses consideracions prèvies.

Nombrosos articles especialitzats assenyalen que la separació dels fills i les filles a conseqüència de l'ingrés del pare o la mare en un centre penitenciari té efectes immediats sobre infants i adolescents, com ara: sentiment de culpa, vergonya, estigma social, pèrdua de suport econòmic, davallada del rendiment escolar, afebliment dels vincles familiars i sovint assumptió de responsabilitat de cura no pròpies de la seva edat (*young carers*). El projecte ME-WE (ME-WE Young Carers, s. d.) planteja intervencions psicosocials destinades a mitigar el factor de risc de ser una persona jove cuidadora adolescent, potenciant en la joventut la resiliència i el suport social. Es tracta de menors amb mancances específiques, derivades de l'absència de l'exercici del rol parental del pare, de la mare o d'ambdós i que presenten unes necessitats especials que cal atendre i que molt sovint passen desapercebudes, tant en les polítiques socials i penitenciàries com en la mateixa societat, obviant que l'atenció i la protecció de les necessitats particulars de nens, nenes i adolescents és garantia de futur per a tota la societat. Es tracta d'una realitat massa vegades invisible, que es viu en secret de cara a l'escola, les amistats, etc. Així, cal atendre el dolor de l'infant o adolescent que ha vist la detenció del seu pare o de la seva mare, perquè malgrat que les forces policials procuren que aquest escenari no es doni, encara avui dia passa més sovint del que desitjaríem.

Davant aquesta constatació, alguns països europeus, com per exemple l'escocès (Scottish Prison Service, s. d.), dins del seu el marc legal i reglamentari, han dissenyat i desenvolupat plans estratègics de famílies amb un enfoc multi-agent, que interpel·len de manera global tots els àmbits del sistema judicial: des de la forma de detenció fins més enllà de la llibertat definitiva, amb la voluntat de preservar els drets de les persones menors i llurs famílies. Aquests plans estratègics de famílies inclouen, entre moltes d'altres, mesures per facilitar que les persones privades de llibertat puguin desenvolupar el seu rol parental en millors condicions tenint en compte la veu i la perspectiva de l'infant i de l'adolescent.

Pel que fa a les visites familiars seria desitjable:

- Que les entrades dels centres penitenciaris fossin veritables centres d'atenció a les famílies.
- Fer més amables tant els recorreguts com les sales de visites, per minimitzar l'impacte en els infants.
- Adequar patis exteriors on les persones internes puguin relacionar-se amb els seus infants.
- Dotar les sales de visites amb material didàctic i lúdic que facilitin i promoguin una relació saludable i responsable entre pares o mares i infants.

Els centres penitenciaris històricament han celebrat anualment el Dia del Pare o la Mare, la diada de Reis i activitats familiars on les persones internes han pogut jugar, cantar o passar una estona amb els seus fills i les seves filles. És desitjable promoure als centres penitenciaris activitats participatives familiars amb més freqüència i de més qualitat, sempre que es valori que la relació entre adults i infants és saludable i es preservi l'interès superior dels infants.

Els treballadors i les treballadores socials de l'àmbit de l'execució penal coneixen com les conseqüències de la detenció i de l'empresonament repercuteixen en la vida quotidiana de les famílies i, de manera particular, en les persones menors i joves que en formen part.

En el moment de l'ingrés d'una persona en un centre penitenciar, els treballadors i les treballadores socials detecten situacions socials diverses com problemes d'habitatge, situacions econòmiques precàries, problemes de salut, angoixes, dificultats per superar el sentiment d'estigma amb els seus veïns, preocupacions sobre els seus familiars i, de manera especial, casos en què els fills i les filles estan sota la custòdia de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

Alguns països europeus tenen un sistema de serveis socials similar al de Catalunya, on serveis socials bàsics i especialitzats es coordinen a fi d'atendre les necessitats de les famílies de les persones encarcerades. Ara bé, davant de totes aquestes situacions complexes, hi ha països europeus, com Finlàndia, on aquesta coordinació està regulada. Així, el treballador o la treballadora social té el mandat legal de coordinar-se amb els serveis socials bàsics des del mateix moment de l'ingrés quan hi ha menors o persones vulnerables al domicili del nucli de convivència. Els serveis socials

bàsics i els d'execució penal han de supervisar l'estat de les persones menors i vulnerables arran de l'ingrés, i començar a treballar conjuntament amb coordinacions periòdiques durant el compliment de la condemna. En el nostre sistema, aquesta coordinació resta en una valoració discrecional.

Una darrera consideració són les dades. El sistema informàtic de presons catalanes està centrat en el fet delictiu i no té en compte l'extracció de dades relatives a l'entorn familiar que permetin l'elaboració d'estadístiques pel que fa a l'entorn familiar, relacional i social. Per exemple, no permet saber quantes persones sense llar són a presó, o quantes tenen reconeguda una discapacitat intel·lectual o dependència, o quina és la composició i situació social dels entorns familiars o referents socials. Per tant, no sabem quants infants a Catalunya tenen el seu pare o la seva mare a la presó, ni quines edats tenen. Aquest és un dèficit, però, que afecta la majoria dels països europeus i que caldrà resoldre en els propers anys. El tractament de dades estadístiques d'acord amb la legalitat vigent és bàsic per planificar accions i recursos.

Pel que fa a l'exercici del rol de mare, la Llei orgànica 1/1979 general penitenciària, al Capítol III article 38.2, assenyala que les mares internes poden tenir en llur companyia els fills i les filles que no hagin arribat als tres anys, sempre que n'acreditin degudament la filiació. Així, les mares poden estar amb els seus infants a les unitats de mares dels centres penitenciaris de dones.

Els articles 178 i 180 del reglament penitenciar, en endavant RP (Reial decret 190/1996), estableixen les normes de funcionament de les unitats de mares i assenyalen que hi ha d'haver una persona especialista en educació infantil, que s'han de dur a terme activitats formatives i lúdiques, i promoure sortides programades a l'exterior. L'article 180 del RP refereix el següent:

El centre directiu pot autoritzar, a proposta de la junta de tractament, que les internes classificades en tercer grau de tractament amb fills menors siguin destinades a unitats dependents exteriors, on aquests fills es podran integrar plenament en l'àmbit familiar i escolar.

La legislació penitenciària, doncs, reivindica la importància que les persones menors es desenvolupin amb la màxima normalitat durant l'estada a la presó de la mare, oferint-li eines per exercir el seu rol maternal des d'una vessant educativa i social. Contràriament, ni la legislació ni les regulacions internes no han previst cap mesura expressa en relació amb l'exercici del rol de pare. L'administració penitenciària fins ara no ha establert mecanismes perquè els interns pares prenguin també protagonisme en el desenvolupament del rol patern més enllà de les visites familiars i de convivència establertes.

L'exercici del rol parental és un factor protector atès que permet treballar factors criminògens identificats en els sistemes d'avaluació del risc de reincidència, com per exemple l'exercici de la responsabilitat o la definició de perspectives de futur. A més, l'exercici del rol parental es troba

present, de manera directa o indirecta, en els tres eixos que assenyalen les teories del desistiment: laborals, personals i socials.

3. La Recomanació CM/Rec(2018)5 del Comitè de Ministres als estats membres de la UE relativa als fills i a les filles de les persones detingudes (adoptada pel comitè de ministres el 4 d'abril de 2018, a la 1312a reunió de ministres)

La Recomanació CM/Rec(2018)5 parteix del reconeixement de les barreres per mantenir els vincles familiars habituals a conseqüència de l'empresonament del pare o de la mare i les dificultats que infants i adolescents troben a causa de factors com la manca d'un contacte familiar de qualitat, les conseqüències financeres i les psicològiques. Destaca l'impacte especial que la detenció del pare o la mare pot tenir per als infants, sumat al fet que la presó, com a institució, pugui ser un ambient difícil per a ells. També té en compte que les relacions entre els pares o mares i els seus fills i filles no sempre són positives o saludables, al marge de la situació d'empresonament.

La Recomanació també pretén mitigar l'efecte negatiu de la detenció dels pares i les mares sobre els infants i la competència dels pares i les mares, a fi de protegir el desenvolupament dels infants i promoure la reunificació familiar; reconèixer que els fills i les filles de les persones detingudes són vulnerables; que les seves necessitats i drets són part integral de l'Estratègia del Consell d'Europa pels Drets dels Infants (Consell d'Europa, 2016); i que han de ser també part explícita de les estratègies nacionals multisectorials i multidisciplinàries de protecció infantil.

La Recomanació parteix del convenciment que el contacte entre les persones menors i els seus pares i les seves mares que són en una presó pot tenir una influència positiva en l'infant, en les persones empresonades, en el personal professional de les presons i la comunitat penitenciària i, en última instància, en el futur de la societat. Indica que aquest benefici és compatible amb la necessitat de garantir la seguretat i la custòdia en els centres penitenciaris.

La Recomanació també assenyala que les administracions penitenciaris han de donar suport a les famílies i a les persones cuidadores dels infants, han de facilitar les visites en entorns adequats per als infants, proporcionar orientació i informació, especialment per als nens i les nenes que visiten la presó per primera vegada, i mantenir contacte amb les organitzacions i el personal professional competent sobre qualsevol problema relacionat amb els infants i els seus pares o les seves mares a la presó.

Cal tenir en compte que en centres tancats d'homes, com per exemple el centre penitenciari Brians 2,² quan els treballadors i les treballadores socials parlen de famílies de la persona interna el que sovint troben són dones, dones soles que han passat d'un dia a l'altre a ser famílies "mono-maternals" amb greus problemes econòmics i socials i que fan un esforç immens per assistir a les visites familiars, perquè sovint els suposa agafar diversos transports públics amb un alt cost econòmic per passar noranta minuts en una sala de visites. Per aquest motiu, les videotrucades haurien d'implementar-se com una opció més de visita familiar sense que aquestes suposin restringir les visites presencials.

La Recomanació és també una resposta europea centrada en un doble reconeixement: el de la necessitat durant l'empresonament de l'exercici del rol parental a fi que tingui efectes duradors sobre el benestar de milions d'infants, i el d'abordar les necessitats d'aquells infants amb el pare o la mare a la presó a través de 56 directrius per a la bona pràctica.

La Recomanació assenyalava com a fonaments que:

- Tots els assumptes relatius a la infància, els drets dels infants i l'interès superior dels interessos de les persones menors han de ser de considerats prioritaris, tenint en compte també que els infants amb el pare o la mare a la presó no han comès cap delictes i no han de ser tractats com a conflicte amb la llei com a conseqüència de les accions, o presumptes accions, del seu pare o la seva mare.
- Tots els infants, sense discriminació i independentment de la situació jurídica dels seus pares o mares, tenen garantit el gaudi de tots els drets coberts per la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant, incloent-hi el dret a tenir els seus interessos protegits, el dret al desenvolupament, el dret a respectar les seves opinions i el dret a mantenir les relacions personals i el contacte directe amb els seus pares o mares de forma regular.
- Cal protegir i promoure el dret i la necessitat dels infants a tenir una relació continuada amb els seus pares o mares a la presó. Els organismes públics tenen el deure de promoure el dret dels infants a jugar amb el seu pare i la seva mare, i impulsar experiències positives per als fills i les filles de les persones internes.
- Els fills i les filles, la família, la relació entre les persones preses i els seus infants i l'exercici del rol parental necessiten suports abans, durant i després de la detenció. Totes les intervencions i mesures en suport dels infants han d'assegurar que no creen estigma i discriminació.

² El centre penitenciari Brians 2 és un centre d'homes presos de règim tancat (s'aplica a presos classificats en 1r grau per la seva perillositat extrema o inadaptació manifesta a altres règims de vida i als preventius que concorren situacions idèntiques); i de règim ordinari (s'aplica als presos classificats en un règim de 2n grau de tractament, al presos sense classificar i als detinguts). Actualment hi ha més de 1.300 persones internes.

- La sensibilització, el canvi cultural i la integració social són necessàries per superar els prejudicis i la discriminació derivats de l'empresonament del pare o la mare.

El grup d'experts Children of Prisoners Europe (2021) de l'European Organisation of Prison and Correctional Services (EuroPris) ha estudiat la implantació de la Recomanació CM/Rec(2018)5 en els sistemes penitenciaris. Aquest grup d'experts ha publicat el seu treball i ha elaborat els següents documents:

- Guia per la implementació de la CM/Rec(2018)5, que se centra en els següents temes clau:
 - L'equilibri entre la seguretat d'una presó i els drets dels infants.
 - La relació amb les entitats socials.
 - La participació i el compromís amb les famílies.
 - Tenir present la veu dels infants.
- Taula comparativa del grau d'implementació efectiva de les recomanacions a 10 països diferents: per a cadascuna de les recomanacions més importants cada país exposa, de forma breu, com han implementat o què tenen pendent pel seu compliment.
- Taula comparativa sobre recollida de dades: no es disposa del nombre exacte d'infants que es veuen afectats per l'empresonament dels seus pares o mares, però el Consell d'Europa estima que hi ha uns 2.000.000 d'infants en aquesta situació. Aquesta taula dona una visió general de com es recullen les dades sobre els infants en cada país.

La SMPRAV té el repte d'implementar gradualment la Recomanació CM/Rec(2018)5 del Comitè de Ministres als estats membres relativa als fills i les filles de les persones detingudes. En aquest sentit, el Síndic de Greuges va emetre la Resolució de l'expedient AO-00220/2019 relativa al dret de relació dels infants amb progenitors a la presó del Síndic relativa a la Recomanació CM/Rec(2018)5 on analitza la situació de diferents centres penitenciaris a Catalunya i insta la SMPRAV a implementar bones pràctiques que donin resposta al contingut dels articles de la Recomanació.

En relació amb aquesta Recomanació, és important assenyalar que els passats mesos de març i abril s'han produït avenços en les polítiques i normes per a la protecció dels infants amb drets dels pares empresonats. El primer és el Pla Estratègic del Consell d'Europa (Comissió Europea, s. d.) relatiu a la garantia dels drets de les persones menors i que ha estat desenvolupat amb la participació de més de 10.000 infants. El Pla sol·licita de manera expressa als estats membres de la UE que apliquin la Recomanació CM/Rec(2018)5. Aquesta adopció de l'estratègia de la UE afegeix un important impuls a les recomanacions del Consell d'Europa i representa un pas decisiu cap a la millora de la participació infantil, la inclusió, la protecció de la infància, uns sistemes de justícia adequats als infants i

adolescents a tots els estats membres de la UE, així com una sensibilització sobre la infància més gran en els serveis penitenciaris.

4. L'experiència Grup de Gestió d'Educació i Responsabilitat Parental al centre penitenciar Brians 2

La implementació del MPiC als centres penitenciaris de Catalunya ha permès en els darrers anys establir un model d'organització funcional fonamentat en la participació i la interacció de tots els agents de la institució amb les entitats socials. S'emmarca en un sistema de democràcia deliberativa mitjançant consells de les unitats residencials dels centres penitenciaris. Aquests consells són espais on tenen lloc la deliberació, l'escolta, la informació, la integració de la diferència i la promoció de propostes participatives en la gestió de la vida diària.

Aquesta metodologia afavoreix la participació de la persona interna en el seu procés individual de tractament, promovent la implicació de totes les parts que formen part del procés de rehabilitació, així com els processos de trànsit i integració a la comunitat.

Per donar resposta al MPiC, l'any 2016 el centre penitenciar Brians 2 va crear un pla de participació amb l'objectiu de dur a terme una intervenció integral en tot el centre que generés una dinàmica social i un clima de convivència al més similar possible quant a normes, valors, hàbits i formes d'interacció al de qualsevol col·lectiu social normalitzat dins el marc legal i de seguretat. Aquest pla de participació inclou com a mecanisme de participació la creació de grups de gestió que es caracteritzen: per tenir un referent que impulsa i lidera el grup; per la seva composició transversal; i per tractar temàtiques que responen a necessitats de la població penitenciària.

El Grup de Gestió d'Educació i Responsabilitat Parental (en endavant GGERP) té el seu origen en la conjunció de diverses experiències: principalment respondre a la demanda de les persones internes que són pares i mares i tenen un compromís amb l'educació dels seus fills i de les seves filles; de la inquietud de diferents professionals (tècnics i tècniques de vigilància, mestres, bibliotecaris i bibliotecàries, treballadors i treballadores socials, monitors artístics i monitores artístiques, i entitats socials) i de la col·laboració amb l'Expert Group Family Relations (2017), de l'European Organization of Prisons and Correctional Service.³

La riquesa del GGERP rau en la seva composició transversal. La majoria de sistemes penals europeus han adoptat models on, de manera

³ Europris (s. d.) és una organització focalitzada en l'estudi i el coneixement dels sistemes penitenciaris europeus que té com a tasca recollir les conclusions i recomanacions que emanen dels documents de treball que els diversos grups d'experts elaboren per tal de promoure'n les idees clau entre les diverses administracions penitenciàries i els diferents òrgans europeus.

separada, les entitats han focalitzat la seva intervenció en l'atenció als fills i a les filles de la persona interna, mentre que la institució penitenciària s'ha centrat en la reinserció de la persona interna. L'excepcionalitat i singularitat de l'experiència del GGERP rau en el treball conjunt de les entitats socials, del personal professional del tractament i dels pares i de les mares per a la concreció i consecució dels objectius establerts per les persones membres del GGERP.

La metodologia té un caràcter comunitari, en tant que, d'un cantó, respon a situacions-problemes compartits detectats mitjançant les entrevistes als pares i a les mares a presó i les seves famílies i, d'un altre cantó, requereix la participació activa de totes les persones implicades per a la consecució d'objectius del projecte col·lectiu.

És un grup que s'organitza des de dins on treballadors i treballadores socials, juntament amb altres professionals, intervenen en la consecució dels objectius del grup, i en concret en tot allò que està relacionat amb la participació de l'àmbit familiar i relacional. Totes les parts del grup tenen veu i les decisions es prenen de manera conjunta i consensuada.

L'objectiu del GGERP és implementar experiències participatives que facilitin als pares i a les mares que compleixen una pena privativa de llibertat la continuïtat de l'exercici del seu rol parental actiu i responsable, mitjançant la col·laboració i vinculació dels serveis d'educació i de lleure, de salut, de família, dels serveis socials i d'organismes de defensa dels drets de les persones menors i joves que permeti construir una xarxa participativa que comparteixi l'objectiu comú de preservar i garantir el benestar i el futur de les famílies i dels fills i les filles de les persones internes.

Davant aquesta complexitat, i conscient de les seves limitacions, l'any 2017 el GGERP va presentar un projecte a la direcció del centre amb uns objectius que ha anat desenvolupant durant tots aquests anys:

1. *Visualització de la realitat dels fills i les filles de les persones internes.* Per assolir-ho, el GGERP es va presentar en diversos fòrums (nacionals i europeus) i es van posar en contacte amb la Plataforma Infància de Catalunya, de qui va rebre suport i assessorament. També va mantenir una entrevista amb l'adjunta del Síndic per a la defensa dels drets de la infància i l'adolescència per sol·licitar l'impuls a la implementació de la Recomanació CM/Rec(2018)5 del Comitè de Ministres als estats membres de la UE.
2. *Crear una xarxa participativa tant en l'àmbit local com europeu.* Un dels eixos vertebradors de l'execució penal és la col·laboració amb les entitats tant col·laboradores com de voluntariat mitjançant les taules de participació social, que actuen com a òrgan consultiu i de relació entre el departament competent en matèria d'execució penal i les entitats col·laboradores i de voluntariat que treballen en els processos de reinserció social a Catalunya, amb la finalitat de coordinar la participació ciutadana, com a dret fonamental de la ciutadania.

3. *Dotar de material didàctic i gestionar-lo a les sales de visites* perquè en les visites les persones internes tinguin eines i recursos que els permetin jugar, dibuixar i interactuar amb els seus fills i les seves filles.
4. Fomentar els *Programes de Responsabilitat parental positiva*. El Programa Marc d'Organització Curricular de la SMPRAV organitza l'oferta de programes d'intervenció als centres penitenciaris. Ordena el currículum dels programes i subprogrames de manera homogènia, oferint la mateixa oferta d'activitats i programes a tots els centres penitenciaris de Catalunya: el disseny d'itineraris curriculars.
5. Recentment s'ha desenvolupat el programa "Anem a parlar dels fills i filles", que es troba dins els subprogrames de "Generalització al medi familiar i comunitari", que té com a objectiu principal donar suport als pares i a les mares que són a presó en el desenvolupament del seu rol mitjançant la identificació de les seves fortaleses i les seves debilitats. Aquest programa els ofereix eines i reconeixement per ajudar-los en el desenvolupament dels seus fills i de les seves filles malgrat la seva situació penal. El programa també té com a objectiu avaluar les necessitats de suport addicionals de les persones menors i de la família. La seva implementació està prevista el proper mes d'octubre.
6. Promoure *activitats familiars* a l'interior del centre penitenciar. En són exemples: la celebració del Dia de les Famílies; la celebració del Dia del Pare organitzada per l'escola d'adults Víctor Català; les sessions *Cantem en família* amb l'activitat familiar *Un món de cartró* dirigit per l'Associació Crea Moviment.
7. Promoure *activitats familiars* fora del centre penitenciar que donin continuïtat a l'exercici dels valors i de la responsabilitat del rol parental mitjançant sortides programades familiars. Els pares i les mares poden passar algunes hores amb els seus fills i les seves filles en un entorn propici i amable.
8. El *Programa FutbolNet* (activitats de jocs de col·laboració), dut a terme per la Fundació Futbol Club Barcelona, n'és un altre exemple. Les persones internes són entrenades pels monitors i les monitores de la Fundació i, més endavant, organitzen trobades familiars on els pares i les mares condueixen els jocs amb els seus infants sota la supervisió dels instructors i les instructoras de la Fundació.
9. *Programa de reforç escolar entre els pares o les mares i els seus fills i les seves filles* durant les visites familiars i el *Programa de tutories entre els pares o les mares i el mestre/tutor o la mestra/tutora del seu fill o la seva filla*. Aquests programes estan liderats pels mestres i les mestres del centre de formació d'adults Víctor Català del centre penitenciar Brians 2, juntament amb els treballadors i les treballadores socials que coordinen totes les accions relacionades amb les famílies.

Davant l'emergència de la covid-19, el GGERP ha fet diverses accions. Cal assenyalar que la covid-19 ha permès introduir videotrucades i l'ús de dispositius mòbils, i obrir un nou ventall d'activitats en línia i eines de comunicació. Malgrat que amb les activitats en línia es perd la proximitat i la presència, que és irrenunciable, es guanya en altres aspectes importants, com per exemple, el contacte visual entre persones internes estrangeres que tenen els seus fills i les seves filles fora del país. Les activitats dutes a terme han estat:

- El *Projecte de la Nau Espacial*. Es va desenvolupar el mes de juny del 2020 quan es van restablir les comunicacions familiars després de més de tres mesos de quarantena. La idea sorgeix com a iniciativa per afavorir l'acollida de les persones menors al centre d'una forma amable i adaptada a les seves necessitats. La proposta plantejava un joc a través del qual els infants poguessin assumir les noves mesures sanitàries (gel, termòmetre, guants, distància física...) afegides als reptes que ja suposen les mesures de seguretat habituals.
- *Stop-motion La Fuerza* (Departament de Justícia, 2020). És un projecte d'animació liderat pels monitors artístics i les monitors artístiques del GGERP que es va crear amb l'objectiu que els fills i les filles de les persones internes rebessin missatges d'amor dels seus pares i les seves mares en un moment especialment crític de la pandèmia. El format del projecte es va triar perquè permetia afegir una vessant especial des de la mirada artística. L'animació va permetre recrear un escenari diferent i màgic, on els pares interns i les mares internes que pertanyen al GGERP podien fer, saltar, volar i jugar mentre enviaven un missatge als seus fills i a les seves filles. D'aquesta manera, els pares i les mares van poder convertir-se en mags i maques i expressar les seves emocions amb un llenguatge lúdic i directe.
- *Endevina-Endevinalla* va néixer l'estiu del 2020. En aquesta activitat, els pares i les mares enviaven als seus fills i a les seves filles vídeos on els reptaven a resoldre diferents tipus d'endevinalles. Els infants els retornaven un vídeo amb les seves respostes, donant l'oportunitat als pares i a les mares de veure'ls en el seu espai i entorn familiar (habitacions, la cuina de casa, etc.). L'activitat es tancava amb una videotrucada familiar.

Els objectius de futur del GGERP impliquen, a més de consolidar totes les activitats dutes a terme durant aquests darrers anys:

- Introduir propostes de jocs amb colors a les visites familiars amb vidre.
- Millorar, adaptar i fer més amable l'àrea d'entrada del centre des de la perspectiva dels infants per convertir-la en espais d'atenció.

- A partir d'altres experiències europees, crear un vídeo que pugui explicar i preparar a l'infant què es trobarà la primera vegada que entri en una presó.
- Crear espais de seguretat ambiental on els pares i les mares puguin explicar als seus fills i a les seves filles que són a la presó quan les parts estiguin preparades i deixar de dir mentides. Aquesta és una demanda reiterada tant de les persones internes com de les seves parelles. Per aquest objectiu es necessita acompanyament professional.

Per concloure, m'agradaria dir que la SMPRAV té la voluntat d'implementar gradualment l'experiència del GGERP en altres centres de Catalunya.

Referències bibliogràfiques

Children of Prisoners Europe. (2021). *Impacts of pre-trial detention procedures on children with parents in conflict with the law*. COPE. Recuperat 3 novembre 2021, de [https://childrenofprisonerseurope.wildapricot.org/resources/Impacts of pre-trial detention procedures on children with parents in conflict with the law_COPE.pdf](https://childrenofprisonerseurope.wildapricot.org/resources/Impacts%20of%20pre-trial%20detention%20procedures%20on%20children%20with%20parents%20in%20conflict%20with%20the%20law_COPE.pdf)

Cid Moliné, J., i Martí Olivé, J. (2011). *El proceso de desistimiento de las personas encarceladas. Obstáculos y apoyos*. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Comissió Europea. (s. d.). *The EU Strategy on the Rights of the Child and the European Child Guarantee*. Recuperat 3 novembre 2021, de https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_en

Consell d'Europa. (2016). *Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016-201)*. Recuperat 3 novembre 2021, de <https://rm.coe.int/168066cff8>

Departament de Justícia. (s. d.). *Programa marc del model de participació i convivència dels centres penitenciaris de Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Recuperat 3 novembre 2021, de http://justicia.gencat.cat/web/.content/home/ambits/reinsercio_i_serveis_peni/serveis_penitenciaris/participacio-convivencia/participacio_convivencia_cp.pdf

Departament de Justícia. (2020, setembre 30). *Els pares del centre penitenciarí Brians 2 envien missatges als seus fills* [Vídeo]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=u7wVajcVmRw&t=45s>

- Europris. (s. d.). *Europris. Promoting Professional Prison Practice*. <https://www.europris.org/>
- Expert Group Family Relations. (2017). *Good Practice Collection Family Relations*. Europris. <http://www.europris.org/file/expert-group-family-relations-good-practice-collection/>
- Ibañez, A., i Pedrosa, A. (2017). *El paper de les famílies en la reinserció de les persones que surten de la presó*. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària, BOE núm. 239 § 23708 (1979).
- ME-WE young carers. (s. d.). ME-WE young carers. Recuperat 3 novembre 2021, de <https://me-we.eu/>
- Recomanació CM/Rec(2018)5 del Comitè de Ministres als estats membres de la UE relativa als fills i a les filles de les persones detingudes. Consell d'Europa. Recuperat 3 novembre 2021, de <https://rm.coe.int/cm-recommendation-2018-5-concerning-children-with-imprisoned-parents-e/16807b3438>
- Reial decret 190/1996, de 9 de febrer, pel qual s'aprova el reglament penitenciari, BOE núm. 40 § 3307 (1996).
- Resolució de l'expedient AO-00220/2019 relativa al dret de relació dels infants amb progenitors a la presó. Síndic de greuges de Catalunya. Recuperat 9 novembre 2021, de https://seu.sindic.cat/Resolucions/ISAPI/Resol_ISAPI_FitxaResol/x64/Debug/Resol_ISAPI_FitxaResol.dll?CodiQueixa=0022019&TipusIntervencio=2
- Scottish Prison Service. (s. d.). *Family Strategy 2017-2022*. College Development Network. Recuperat 3 novembre 2021, de <https://www.cdn.ac.uk/wp-content/uploads/2017/08/CBL-Family-Strategy-2017-22.pdf>
- Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat. (2011). *El model de rehabilitació a les presons catalanes*. Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia. Recuperat 3 novembre 2021, de http://justicia.gencat.cat/web/.content/enllacos/pdf/model_rehabilitacio_presons_catalanes.pdf